La detenció d'En Gaudí

Autor:
Data de publicació: 10-08-2011

Un fet poc conegut de la vida del genial arquitecte modernista és la seva detenció un Onze de Setembre, durant la dictadura de Primo de Rivera. En Gaudí, home solitari, però també solidari i immers en el ressorgiment nacional català del primer quart de segle, ens mostra, amb motiu d'aquest fet, una faceta cívica i patriòtica digna d'elogi. Pel que fa a l'ús de la llengua, és ben sabut que, durant una visita d'Alfons XIII a les obres de la Sagrada Família, En Gaudí li va fer les explicacions en català. També s'expressava en la nostra llengua amb els visitants estrangers. Un d'ells, Albert Schweitzer, explicaria que En Gaudí li va dir: «Això no es pot expressar ni en francès, ni en alemany, ni en anglès: tant és així que li ho explicaré en català i vostè ho comprendrà, encara que, de català, no en sàpiga».

A Barcelona, la tradicional commemoració de l'Onze de Setembre de 1714, l'any 1923 va acabar malament. En efecte, la força pública va carregar brutalment contra els milers i milers de manifestants que cridaven «Visca Catalunya lliure!» i «Mori Espanya!», devant l'estàtua de Rafael Casanova. Mai no s'havia vist tanta gentada ni un fervor patriòtic tan alt. Dos dies després dels fets, el capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, donava un cop d'Estat amb el vist i plau del rei i amb l'anuència de la Lliga Regionalista. No cal dir que aquest fet, la Dictadura 1923-1930, comportaria una nova persecució contra Catalunya, persecució, tot sigui dit, que no va arribar, ni de bon tros, als extrems de la dictadura del general Franco.

L'Onze de Setembre de 1924, el primer sota la dictadura, es van programar alguns actes que foren prohibits per les noves «autoridades». Un d'ells era la ja tradicional missa conmemorativa que des del 1899 organitzava la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat —Antoni Gaudí n'era membre d'ençà de la seva fundació— a l'església dels Sants Just i Pastor a Barcelona. D'altra banda, sabem que Gaudí, home profundament religiós, cada tarda s'adreçava a l'església de Sant Felip Neri a fer les seves oracions. Amb això volem dir que la intenció de Gaudí d'anar a la dels Sants

Just i Pastor aquell dia tenia directa relació amb la missa ommemorativa de l'Onze de Setembre.

Un fet poc conegut de la vida del genial arquitecte modernista és la seva detenció un Onze de Setembre, durant la dictadura de Primo de Rivera. Gaudí, home solitari, però també solidari i immers en el ressorgiment nacional català del primer quart de segle, ens mostra, amb motiu d'aquest fet, una faceta cívica i patriòtica digna d'elogi. Pel que fa a l'ús de la llengua, és ben sabut que, durant una visita d'Alfons XIII a les obres de la Sagrada Família, Gaudí li va fer les explicacions en català. També s'expressava en la nostra llengua amb els visitants estrangers. Un d'ells, Albert Schweitzer, explicaria que Gaudí li va dir: «Això no es pot expressar ni en francès, ni en alemany, ni en anglès: tant és així que li ho explicaré en català i vostè ho comprendrà, encara que, de català, no en sàpiga.»

A l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona, apartat Fulls Volanders, hi hem trobat unes quartilles escrites a màquina, on s'explica de forma molt detallada com va tenir lloc la detención de Gaudí. Al final de tot hi ha una frase ratllada a mà, que diu: «Això, quasi textualment, és el que n'ha contat el Sr. Valls», és a dir la persona que va presenciar bona part dels fets. El text és el següent: «A les 8.05 del matí del dia 11 de Setembre de 1924, el Sr. Valls, en anar a en trar a

l'església de Sant Just, fou deturat per un policia que li preguntà:

—¿Dónde va Vd.?

—Vaig a missa.

—No se puede pasar. Si quiere ir a misa, puede ir a otra iglesia.

—És que jo vull anar a missa a aquesta de Sant Just.

—Pues por esta puerta no se puede pasar. Pruebe por la otra puerta.

El Sr. Valls va anar per la porta del carrer de la Ciutat, i allí també li impedí el pas un altre policia, amb el qual disputà una estona. En aquest moment es presenta el Sr. Gaudí, i tot decidit tracta d'entrar a l'església. El policia el detura preguntant-li:

—¿Dónde va Vd.?

—Vaig a missa.

—No se puede pasar.

—Doncs jo passaré.

—¡Vd. no pasará! —i l'agafa pel braç.

—Per què m'agafa pel braç, vostè?

—Siga Vd.

El Sr. Valls intervé a favor del Sr. Gaudí. Els detenen i els porten tots dos a la Delegació de Policia de la plaça del Regomir. En fer el policia la presentació dels detinguts, els acusa d'haver-lo insultat, a la qual cosa el Sr. Gaudí diu:

—Mentida, jo no he insultat ningú.

—Cállese Vd.

—Jo no puc ni dec callar. Que digui la veritat i callaré.

—Cállese Vd. y siéntese.

Quatre policies fan la indagatòria: un preguntant, un altre escrivint, un altre parlant amb el que pregunta i un altre mirant com l'altre escrivia.

—¿Cómo se llama Vd.?

—Antoni Gaudí.

—¿Qué edad tiene Vd.?

—71 anys.

—¿Qué profesión?

—Arquitecte.

—Pues su profesión le obliga a Vd. a hablar en castellano…

—La professió d'arquitecte m'obliga a pagar contribució i ja la pago. però no a deixar de parlar la meva llengua.

—¿Cómo se llamaba su padre?

—Francesc Gaudí.

—¿Qué es eso de Francesc?

Un dels Quatre policies que ajudaven el que preguntava va dir dirigint-se al Sr. Gaudí:

—¡Si Vd. no fuese viejo le rompería la cara; sinvergüenza, cochino!

—Jo a vostè no l'insulto i vostè a mi sí. Jo parlo la meva llengua...

—Si Vd. no fuese viejo...

—No m'insultin, que no hi tenen dret.

En aquest moment arriba una senyora tota atribolada i, dirigint-se de dret al Sr. Gaudí, li diu:

—Ai, Sr. Gaudí! M'han dit que l'havien Arafat quan volia entrar a Sant Just, i encara no deu haver esmorzat! Vol que li porti un vas de llet?

—¿Quién le ha dado permiso para entrar?

—A la porta he demanat permís i me l'han donat.

—Siéntese Vd. —la senyora s'asseu.

Els policies estripen tot el que han escrit fins a aquest moment i tornen a començar. Passa un quart esmerçat a tornar a fer l'atestat: un policia dictant, un altre escrivint i els altres dos repuntant- lo. El Sr. Valls es cansa i alçant-se diu:

—Señores: sería muy triste que la señora también tuviera que perder toda la mañana aquí. Sería mejor darle permiso para que saliera a buscar un desayuno para el Sr. Gaudí.

El policia que dictava va fer:

—¡Que se vaya!

El Sr. Valls va afegir:

—Y ahora permítanme que les diga que no comprendo como se molesta de esta manera a personas honradas...

Un policia:

—Cállese Vd. Si no fuese Vd. tan viejo, le rompería la cara.

El Sr. Valls:

—Aquí no tendría ninguna gracia. En la calle mano a mano ya sería otra cosa.

Tothom calla. Segueixen escrivint al dictat i els dos policies que ni escriuen ni dicten comencen a passejar-se per davant dels detinguts, fent-ne burla amb gestos, com volentlos dir: ja veurem com en sortireu de tot això. Torna a entrar la senyora, portant una ampolla de llet, una copa, un panet de Viena i una cullera, tot embolicat en un tovalló. El Sr. Gaudí, remerciant-li l'atenció, esmorza. En acabar, la senyora recull els trastos i torna a sortir, despedint-se del Sr. Gaudí. Entra un oficial de policia. Parla amb els Quatre que feien la indagatòria i torna a sortir. Al cap d'un moment, aquests fiquen els papers que han escrit dintre d'un sobre i criden un policia:

—Acompañe a estos señores a la Delegación de la Lonja.

Surten. A la porta de la Delegació de la plaça del Regomir, entrega el plec i els detinguts a una parella de policia i aquesta els porta a la Llotja. En arribar a la Llotja, els policies entreguen el plec i els detinguts. Obren el plec, el llegeixen i tornen a preguntar al Sr. Gaudí per les generals de la Llei. En arribar a la professió i contestar «arquitecte», es repeteix l'escena de la plaça del Regomir, gairebé amb les mateixes paraules. El Sr. Valls diu, en castellà:

—El Sr. Gaudí está en su perfecto derecho hablando en catalán.

El «Jefe» de policia:

—¿Ve Vd., Sr. Gaudí, como su compañero abla el castellano?

El Sr. Gaudí:

—Sí, ja ho veig; però jo en tinc prou amb la meva llengua.

El policia, dirigint-se al Sr. Valls:

—Y a Vd., ¿por qué lo han traído?

—Yo acompaño al Sr. Gaudí.

—¡Pues ya está aquí de más! ¡Váyase Vd.!

—Yo quiero acompañar al Sr. Gaudí. El Sr. Gaudí no ha hecho nada que no haya hecho yo. Y si a él le prenden, también hay que prenderme a mi.

—¡Guardia! ¡Saque Vd. a este señor!

El Sr.Valls, sense saber com, es troba al mig del carrer, a empentes i batzegades. Va esperar-se una bella estona per veure si podia enterar-se de com acabava allò, però de seguida cregué que el millor era anar a la Sagrada Família a donar avís del que passava. L'endemà, el Sr. Valls féu per trobar-se amb el Sr. Gaudí i li preguntà què li havia passat després que els separaren. El Sr. Gaudí li digué:

—Em van escorcollar, trobant-me un sant Crist, uns rosaris i un llibre d'anar a missa, que em varen tornar. Després em conduïren per uns corredors de la
Delegació i obrint i tancant tres reixats de ferro, em van deixar en uncalabosso molt fosc. No vaig distinguir res més que un banc, del qual en acostar-m'hi se n'alçaren dos h omes, als quals vaig dir:

—Mirin, senyors: m'han detingut en el momento que tractava d'anar a missa. Les meves armes són aquestes: el sant Crist, els rosaris i el llibre. Permetin-me que faci les meves oracions i després estaré per vostès. Després de resar un xic, vaig preguntar a un dels detinguts:

—Per què hi és vostè, aquí?

—Fa sis mesos que sóc a la «Modelo» i m'han dut avui aquí on em donaran els papers necessaris per a quedar en llibertat.

—I vostè?

—Perquè venia fruita pel carrer. Després de prendre'm la fruita m'han posat cinc duros de multa, i no tenint-los per pagar m'han dut aquí.

Entra un policia: porta uns papers que entrega a un dels detinguts i el posa en llibertat. En havent sortit aquest, el policia diu al Sr. Gaudí que li ha estat imposada una multa de cinquanta pessetes i que, si les paga, el posaran immediatament en llibertat. El Sr. Gaudí diu que no les porta. El policia fa:

—Doncs s'haurà de quedar!

Surt i tanca. El Sr. Gaudí començà a pensar a quin amic, proper a la Delegació , podria escriure, demanant-li les cinquanta pessetes, i es decidí per escriure al Sr. Rector de la Mercè. Demanà al policia que es passejava per defora del reixat, paper, tinter i ploma per a escriure. Escriu al Sr. Rector de la Mercè, demanant-li setanta -cinc pessetes: 50 per a pagar la seva multa i les altres 25 per a pagar la del pres que estava amb ell. Demana al policia si podrien fer-li la me rcè de donar curs a la carta, a la qual cosa aquest a ccedí. Molt aviat comparegué el Sr. Rector, i en cerciorar-se que efectivament el Sr. Gaudí es trobava pres i que era ell qui li havia escrit, li donà les setanta-cinc pessetes, amb les quals pagà la seva multa i la de l'altre pres. Al cap de poca estona sortiren en llibertat, juntamente amb el Sr. Rector. Al carrer, el pres —que era castellà— li va demanar plorant al Sr. Gaudí el nom i l'adreça, per a tornar-li les vint-i-cinc pessetes així que pogués. I el Sr. Gaudí li digué:

—La caritat no es torna. Si un dia us trobeu com jo avui, en el cas de poder fer un acte de caritat, feu-lo pensant en les

25 pessetes que em voldríeu tornar.

Així acaba aquesta relació dels fets. El 7 de juny de 1926 Gaudí fou atropellat per un tramvia vora la plaça de Tetuan. Traslladat a l'Hospital de la Santa Creu, va morir al cap de dos dies sense haver recuperat el coneixement. Com que anava vestit molt sencillamente i no portava documentació, no es va saber qui era fins poc abans del seu traspàs.

Serra d'Or (1987, setembre), any XXIX, núm.335